

İNSANLIK TARİHİNİN EN BÜYÜK KARDEŞLİK DESTANI ENSÂR-MUHÂCİR KARDEŞLİĞİ

Doç. Dr. Ahmet Keleş

Birisi, en büyük yardım severliğin, cömertliğin sembolü olan “Ensâr”, diğeri de fedakarlığın, çilenin ve her türlü meşakkate göğüs germenin sembolü olan “Muhâcîr” unvanları, bu iki sembol unvan, hem İslam tarihinin, hem de İslam ahlakının en önemli iki kavramıdır. Her ikisi de tüm Müslümanların kendilerine örnek alacakları yüksek ahlaki değerler ve erdemlerin eşsiz örneklerini bize sunarlar. Ensâr-Muhâcîr kardeşliğinin gerçekleştiği nadide mekan ise Medine-i Münevvere’dir. Başlarında iki cihan serveri Hz. Muhammed (a.s.) olan bu kutlu şehir ve topluluk, insanlık tarihinde gerçekleştirilmiş olan en yüksek ahlaki değerlere sahip nadide bir topluluktur. Şimdi bu topluluğu oluşturan Ensâr ve Muhâcîr Müslümanları daha yakından tanımaya çalışalım.

“**Ensâr**” sözcüğü Arapça’da; çok fazla yardım eden, en çok yardım eden, mübalağa ile yardım etmek anlamına gelir. Cenab-ı Allah da Kuran-ı Kerim’de bu anlamlarıyla kullanmıştır. Saf Sûresi’nin 14. ayetinde, Hz. İsa (a.s.)’ın Havarilerine, kendisine “Ensâr” olacakların kimler olduğunu sormasını nakleder ve bu özelliğin en büyük yardımcı olma, hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan yardımcıları anlamında kullanmaktadır. Aynı ayette, Allah, biz Müslümanlara da, Allah yolunda “Ensâr” olmanızı emretmektedir. Şöyle ki; **“Ey iman edenler! Aynen, Meryem oğlu İsa’nın(a.s.) havarilerine dediği gibi Allah’ın yolunda “Ensâr” olunuz! O şöyle demişti: Kim Allah yolunda benim Ensârım olacaktır? Havarileri de ona; biz olacağız demişlerdi. İsrâîl oğullarından bir grup ona inandılar, bir grup ise inanmadı. Biz, iman edenleri destekledik ve onlar zafere erdiler.”** (Saf, 61/ 14)

“**Muhâcîr**” sözcüğü ise, bir yerden göç eden, başka bir memlekete ve yurda giden kimse anlamına gelir. İslamî terminolojide ise, başta Hz. Muhammed (a.s.) olmak üzere, onunla birlikte Mekke’den Medine’ye hicret eden, göç edenlere verilen şerefli bir ad ve sıfattır.

Ensâr-Muhâcîr kardeşliğini daha iyi anlamak için, önce bu kardeşliğin gerçekleştiği tarihe ve yine bu kardeşliğin arkasındaki tarihsel arkaplana bakmak gerekmektedir. İnsanlık tarihinde çok önemli bir yeri olan Hz. Muhammed (a.s.)’ın Mekke’den Medine’ye hicret etmesi, son din İslam’ın yayılması ve insanlara öğretilmesi konusunda tarihi bir dönüm noktasıdır. Mekke’nin olumsuz koşulları, az sayıdaki Müslümanlar için önemli bir tecrübe olmuştur. Yaklaşık on üç yıl süren Mekke dönemi, çile ve sıkıntı dolu bir hayata katlanmayı ve daha müsait koşullar oluştuğunda ise İslam dinini tebliğ etmek için bu koşulları sonuna kadar değerlendirmeyi ilk Müslümanlara, sahabeye, öğretmişti. Bir taraftan can ve mal korkusu, diğer taraftan da yeni inandıkları dine bağlı kalmayı sürdürme, ilk dönem sahabenin karşı karşıya kaldığı en büyük zorluktu. Kendisine inanan bu insanlara destek sağlamak için Hz. Muhammed (a.s.), Mekke dışından destek sağlayabileceğini umduğu Tâif gibi yerlere gitmiş ancak beklediği desteği bulamamıştı. Hicretten yaklaşık iki yıl önce Medine’ye gönderdiği Mus’ab b. Umeyr ve birkaç arkadaşı, kısa sürede, Hz. Peygamber’i (a.s.) Medine’ye davet edecek sayıda bir taraftar toplamışlardı.

İşte bu ön hazırlıktan sonra, İslam Tarihinde, Birinci ve İkinci **Akabe Biatları** olarak bilinen toplantılar yapılmış ve bu toplantıların akabinde Hz. Peygamber (a.s.) Mekke’den Medine’ye hicret etmişti. Bu hicret, yukarıda da ifade edildiği üzere, insanlık tarihinde ve özellikle de İslam tarihinde tam bir dönüm noktasıdır. Mekke’yi bırakıp Medine’ye hicret eden Müslümanlar ne yaptıklarının farkında idiler.. Evlerini, bağ ve bahçelerini, mal ve mülklerini, kısaca her şeylerini bırakıp, yeni bir yere ve şehre belki de bir daha dönmek üzere gidiyorlardı. Bu, Allah yolunda yapılan öyle büyük bir fedakarlıktı ki, Kuran bu fedakarlığı, bir çok vesileyle övecek ve onlardan Allah’ın hoşnut olduğunu belirtecektir. İnanmış insanların, inandıkları değerleri uğruna gösterdikleri bu fedakarlıklar, gittikleri yer

olan Medine'yi insanlık tarihinde emsali belki de bir daha görülemeyecek olan sosyal dayanışma ve beraberlik destanlarının yazılacağı bir mekana dönüştürecekti.

Muhâcirlerin yapmış olduğu bu fedakarlığın farkında olan Medineli Müslümanlar, yani Ensâr, onlar da kendilerine düşen vazifeyi en üst düzeyde yerine getireceklerdi. O kadar ki, Ensâr'ın yaptığı fedakarlığı yapabilmek değil anlayabilmek bile çoğu zaman imkansız olmaktadır. Mekke'den gelen kardeşlerine evlerinin kapısını açan, bağ ve bahçelerinin tüm gelirlerini onlarla paylaşan, sofralarında yer açıp önce onları doyurmayı amaçlayan, yer yüzünün bu emsalsiz insanları, tüm insanlık tarihini değil, melekleri bile gıptaya sevk edecek derecede bir fedakarlık örneği ortaya koymakta idiler...

Hz. Peygamber'in kardeş yaptığı Abdurrahman b. Avf'ın Medineli kardeşi Sa'd b. Rebî' el-Ensârî, evine çağırdığı bu din kardeşi Abdurrahman b. Avf'a bakınız ne diyordu: "Kardeşim, Medineliler içinde en çok serveti olan benim. Malımın yarısını sen al. Nikahımda iki hanımım var, bak, hangisini beğenirsen onu boşayayım sen nikahla." Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf da şöyle cevap verdi: "Allah senin hanımını da, malını da mübarek kılsın. Sen bana pazarın yolunu göster." Abdurrahman b. Avf, pazarda ticaret yaparak hem geçimini sağladı, hem de kısa sürede büyük servet kazandı. (İbn Kesîr, el-Bidâye, III, 228)

Yukarıda nakletmiş olduğumuz diyalog, yaşanan yüzlerce hârûkûlade olaylardan sadece birisidir. Yer yüzünde bu muhteşem insanlık ve kardeşlik tablolarını örnekleyen Ensâr ve Muhâcir kardeşliği, Allah'ın maddi ve manevi lütuflarının kendilerine indirilmesine neden olmuş ve hicretten sekiz sene gibi kısa bir zaman sonra Mekke'yi birlikte fethetmişlerdir.

Ensâr-Muhâcir kardeşliği denildiğinde, üzerinde durulması gereken bir diğer önemli husus da, bu kardeşliği tesis eden Hz. Peygamber (a.s.)'in dehasıdır. Yeni gittiği bir topluluğa, onlara her türlü yük olacak bir nüfus ile sığındığı halde, bu topluluk içinde her hangi bir rahatsızlığın oluşmasına meydan vermediği gibi, aksine öyle bir kardeşlik ve sosyal bütünleşme tesis ediyor ki, insanlar birbirlerini doyurmadan kendileri doymuyor... Neredeyse tam bir "İsar" ahlakı sergileniyor. Kuran bu ahlakı överken, "Onlar, kendileri ihtiyaç halinde oldukları zaman bile kardeşlerini kendilerine tercih ederler.." diye anlatmaktadır. Mescid-i Nebî'nin (a.s.) Sofasında, aç bir insan kalmayınca kadar Ensâr evine gidip yemeğini yemiyor ve istirahatı çekilmiyordu...

Millî Şairimiz M. Akif Ersoy'un, Huzeyfetü'l-Yemân'dan naklederek "**Vahdet**" şiirinde destanlaştırdığı "**Yermük**" harbindeki şu sahneye hep beraber kulak verelim. Verelim de insanlık neler görmüş görelim.. görelim de yirmi birinci yüzyılın maddeci ve sadece kendisini düşünen, her şeyi önce kendisi için isteyen "**bencil**" insanlarına örnek almaları gereken topluluğun kimler olduğunu göstermiş olalım.. Evet, muhteşem belagatıyla Akif'imiz şöyle tablolastırıyor Yermük meydanını:

"Ne ma'rekeydi ki, çepçevre, göğsü kandı yerin,
Huda'ya kalbini açmış, yatan bu gövdelerin,
Şehidi çoksa da, gazisi hiç mi yok? Derken,
Derin bir inleme duydum... Fakat, bu ses nerden?
Sırayla okşadığım sineler bütün bîruh....
Meğerse amcamın oğluymuş inleyen mecruh..
Dedim: "**Biraz su getirdim, içer misin, versem**"
Gözüyle: "**Ver**" demek isterken, arkadan bir elem,
Enine başladı. Baktım: nigah-ı merhameti,
"**Götür**" deyip, bana îmâda ses gelen ciheti.
Ne yapsam içmeyecek, boştu, anladım, ibrâm;
O yükselen sese koştum ki: Âs'ın oğlu Hişam!
Görünce gölgemi birden kesildi nevhaları,
Su istiyordu garibin dönüp duran nazarı,
İçirmek üzere eğildim, üçüncü kısa bir "**ah**"

Hırılıtlarla boşanmaz mı karşıdan nâgah!
Hişam'ı gör ki, o halinde kaşlarıyla bana,
“Ben istemem, hadi, git ver, diyordu, haykırana”
Epey zaman aradım âh eden o muhtazarı...
Yetiştim, oh, kavuşmuştu Hakk'a son nazarı!
Hişam'ı bari bulaydım, dedim, hemen döndüm.
Meğer şikârına benden çabuk yetişmiş ölüm.
Demek bir amcamın oğlu vardı, varsa ümit,
Koşup hizasına geldim: o kahraman da şehit!”

Son nefeslerinde içecekleri bir yudum suyu, diğer kardeşinin içmesini isteyecek kadar fedakar, ölüm anında bile başkalarını düşünecek kadar kendini aşabilmiş bu kahramanları yetiştiren, insanlığın medar-ı iftiharını iki cihan serveri Hz. Muhammed idi. Onun oluşturduğu Ensâr-Muhâcir kardeşliği, kısaca din kardeşliği idi... Çağdaş dünyaya ibret olsun...

Hayat bize, her anını güzel bir amel ile, “amel-i Salih” ile dolduralım diye verilmiştir. Rabbimiz; “Sizi, hanginiz daha güzel amel yapacaksınız görelim diye yarattık” buyurmaktadır. (Mülk, /2) Güzel amel ise, en dar anlamıyla, yerinde ve zamanında yapılan ameldir. Aynı ameli, davranışı, yer ve zamanı geçtikten sonra yapsanız o amel artık makbul bir amel değildir. Verileceği zaman verebilmek, gidileceği zaman gidebilmek, olunması gereken yerde hazır bulunmak değerlidir. Bizi, başkalarından ayırt eder. Bize değer kazandırır. “Kim var?” dendiğinde, her kesin görünmemek için ardına gizleneceği sütte aradığında; gür bir sesle: “Ben varım” diyebilmek, kalıcı olmak ve gerçekten yerde ve gökte alkışlanacak bir iş yapmak demektir. Hatta, her kesin “ben.. ben..” diye ortaya atıldığı zaman ortalıkta görünmemek, yoklukta var olmak ve var etmek, gerçek mü'minin şiarıdır. Ensâr ve Muhâcir kardeşliği işte bu tür bir var oluş olduğu için kalıcıdır ve insanlık yaşadığı sürece inananlar onlara hayranlık duymaya ve onlar gibi olmaya çalışacaktır.

Son olarak, Hz. Peygamber'in Mekke'yi fethinden sonra Ensâr'ın içine düşen bir şüphe ile ilgili Hz. Peygamber'in Ensâr hakkında söyledikleriyle konumuzu bitirelim.

Ensâr, bazı münafıkların da tahrikiyle, Mekke'nin fethinden sonra, artık Hz. Peygamber'in vatani olan Mekke'ye yerleşip kendileriyle Medine'ye dönmeyeceğini konuşmaya başlamışlardı. Özellikle de Huneyn savaşından elde edilen ganimetlerden, Ensâr'a değil de Mekkeli insanlara ve hatta Müslüman bile olmamışlara (Müellefe-i Kulûb) bol bol verilince bu kaygıları iyiden iyiye arttı. Ensârın bu kaygısından haberdar olan Hz. Peygamber tüm Medinelileri topladı ve insanlık tarihinde eşine az rastlanabilecek şu muhteşem konuşmayı yaptı ki, bu konuşma hem belagat yönüyle hem de irşad ve terbiye tekniği açısından üzerinde eserler yazılabilecek bir konuşmadır.

“Ey Ensâr topluluğu! Birtakım kimselerin kalplerini usandırmak için verdiğim ve Allah'ın size nasip ettiği İslam'a bağlılığınıza güvenerek sizi mahrum ettiğim dünyanın fani mallarından ötürü, içinizde bana karşı kırgınlık mı oluştu? Söyleyin bana, halk aldığı koyun ve devlerle evlerine giderlerken siz Allah'n Rasulü ile Medine'ye dönmeye razı değil misiniz? Ey Ensâr! Allah'a yemin ederim ki, tüm insanlar bir vadiye gitse, Ensâr bir vadiye gitse ben Ensârın gittiği vadiye giderim. Ben Ensâr ile birlikte giderim... Eğer Muhâcir olmasaydım, Ensâr'dan bir fert olmak isterdim. Allahım Ensâra, Ensârın evladına, onların torunlarına merhamet eyle...”

İki cihan efendisinin, söz sultanının ve gönüller fatihi, ruhların mürebbisi Hz. Muhammed (a.s.)'in bu mübarek ve lâl-ü güher sözlerinden sonra Ensâr ve Muhâcirler için söylenecek bir şey kalmamıştır. Gönlü hüşyar olanlara ithaf olunur...